

בכורות פרק ששי על אלו מומין

מומי בהמה :
ויקרא כב,יח: דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעלה ויקרא כב,יט: לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים ויקרא כב,כ: כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם ויקרא כב,כא: ואיש כי יקריב זבח שלמים לה' לפלא נדר או לנדבה בבקר או בצאן תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו ויקרא כב,כב: עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'
ויקרא כב,כג: ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה ויקרא כב,כד: ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה' ובארצכם לא תעשו ויקרא כב,כה: ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם

(בכורות לז, א)

משנה :

על אלו מומין שוחטין את הבכור :
נפגמה אזנו מן החסחס (תנוך האוזן שקורין טנדרי"ן) אבל לא העור (דהדר בריא, ולא הוי מומא; והאי 'עור' היינו אליה רכה של אוזן) : נסדקה אף על פי שלא חסרה ; ('פגימה' אינה בלא חסרון, אבל 'סדק' משמע נמי בלא חסרון) ; ניקבה מלא כרשינה , או שיבשה . איזהו 'יבשה' ? כל שתנקב ואינה מוציאה טיפת דם . רבי יוסי בן המשולם אומר : 'יבשה' = שתהא נפרכת (כשממששין בה) .

גמרא :

אמאי ? 'פסח' ו'עור' כתיב (שישחוט בכור עליהן, ומידי אחרינא לא; דכתיב [דברים טו, כא]: וכן יהיה בו מום פסח או עור [כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך] וסמך ליה [פסוק כב] בשעריך תאכלנו, דהיינו בלא הקרבה.) (ומשני:) כתיב נמי 'כי יהיה בו מום' (דמשמע נמי מומין אחריני) . ואימא 'כי יהיה בו מום' - כלל ; 'פסח או עור' - פרט ; כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט : פסח ועור - אין , מידי אחרינא - לא ? 'כל מום רע' חזר וכלל : כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט : מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חוזרין - אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין . ואימא 'מה הפרט מפורש' : מומין שבגלוי ובוטל ממלאכתו (כגון פסח בטל מהילוך ועור בטל מראייה) ואינו חוזר - אף כל מומין שבגלוי ובוטל ממלאכתו ואינו חוזר ? אלמה תנן 'נפגמה אזנו מן החסחס ולא מן העור' (הוי מום הא אינה בטילה משמיעה) ? 'כל מום רע' ריביא הוא (דכתיב כל, ולא דרשינן ליה בכלל ופרט) . אי הכי (דריביא הוא) - מומין שבסתר נמי (נשחוט עלייהו) ! אלמה תנן 'חוטין' (יינצב"ש) החיצונות (שבאמצע הפה) שנפגמו (שחסרו מעט) ושנגממו (שנחתכו בסכין ברוחבו ולא חיסרו אלא כעין סדק) , והפנימיות (מונשליד"ש) שנעקרו -

(בכורות לז, ב)

נעקרו - אין , נפגמו ונגממו לא ! ? בעינא 'מום רע' וליכא (אלא בגלוי, שמנוול) . אי הכי (דכל מום רע ריביא הוא) - מום עובר נמי , אלמה תנן 'ולא מן העור' ? מום עובר סברא הוא : השתא מיפרק לא פרקינן עלויה (פסולי המוקדשין) , משחט שחטין עלויה (בכור בחוק) ? דתניא : [דומה לספרא בחוקותי פרשתא ד משנה א] : (ויקרא כז, יא) 'ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' [והעמיד את הבהמה לפני הכהן] - בבעלי מומין הכתוב מדבר ; אתה אומר בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר ? או אינו אלא בבהמה טמאה ממש ? כשהוא אומר (פסוק אחר [ויקרא כז, כז]) 'ואם בבהמה הטמאה [ופדה בערפך] ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערפך' - הרי בהמה טמאה אמור , הא מה אני

מקיים 'אשר לא יקריבו ממנה' ? - הוי אומר זה בעלי מומין שנפדו .

יכול יפדו על מום עובר ?

תלמוד לומר : 'אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' : מי שאינה קריבה כל עיקר, יצתה זו שאינה קריבה היום אלא למחר' .

איבעית אימא : אם כן (דבעל מום עובר נמי נפדין) 'פסח' ו'ענר' (דמשמע מומין קבועין ולא עוברין) למה לי (מאי אהני ליה) ?

נסדקה אע"פ שלא חסרה :

תנו רבנן : 'הסדק - כל שהוא ; הפגימה - בין בידי אדם בין בידי שמים' (שנולד עמו) ;

מכלל דסדק בידי שמים לא ?

אלא הכי קתני : 'סדק ופגימה - בין בידי שמים בין בידי אדם, וכמה שיעור פגימה ? - כדי שתחגור (שתעכב בה) כה ציפורן (אם בודקין כבדיקת טכין) .

נקבה מלא [כרשינה או שיבשה. איזהו 'יבשה' ? - כל שתנקב ואינה מוציאה טיפת דם. רבי יוסי בן המשולם אומר : 'יבשה' = שתהא נפרכת] : תנו רבנן : 'כמה 'נקיבת האוזן' ? - מלא כרשינה ; רבי יוסי ברבי יהודה אומר : ככעדשה ; ואיזו היא 'יבשה' ?

שאם תינקב אינה מוציאה טיפת דם .

רבי יוסי בן המשולם אומר : יבשה כדי שתהא נפרכת' .

תנא : קרובין דבריהן להיות שוין .

דבריהן דמאן ? אילימא דתנא קמא ורבי יוסי בן המשולם, טובא איכא ! אלא דתנא קמא ורבי יוסי ברבי יהודה (דכרשינה אינה גדולה מעדשה אלא מעט) .

וסבר רבי יוסי ברבי יהודה כעדשה - אין, בציר מכעדשה לא ? ורמינהי [דברים טו:] ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כן : 'מרצע' ; אין לי אלא מרצע, מניין לרבות הסול (קיסם שראשו חד שקורין ברוק"א), והסירה (קוף), והמחט, והמקדת (טריבל"א), והמכתב (עט ברזל) ? תלמוד לומר : 'ולקחת' : כל דבר שנלקח ביד - דברי רבי יוסי ברבי יהודה ; רבי אומר : מרצע : מה מרצע מיוחד של מתכת - אף כל של מתכת' (ובפרק קמא דקדושין מפרש פלוגתייהו : דרבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסי דריש ריבוי ומיעוט) ; וקתני סיפא : 'אמר רבי אלעזר : יודן ברבי (אדם גדול) היה דורש : כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילת (אליה), וחכמים אומרים : אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום', ואם תאמר במילת היו רוצעין - היאך עבד כהן נעשה בעל מום (הא הדר בריא) ? (בניחותא) : הא אין רוצעין אלא בגובה של אוזן (שהוא סחוס, ומכל מקום קשיא : דקתני הכא דמן הרציעה נעשה בעל מום, וקאמר רבי יוסי ברבי יהודה דרציעה ישנה במחט דלא הוי כעדשה) ?

אמר רב חנא בר קטינא : לא קשיא : כאן לשחוט, כאן לפסול. (יש מומין הרבה בבכור שפוסלים אותו ליקרב על גבי מזבח ואין מכשירין אותו לישחט, כדתנן אלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה כו') .

מאי 'כרשינה' ?

אמר רב שרביא : הינדא (בלשון זה היו מכירין ובלשון לע"ז ויצ"א) .

[מכאן עד למשנה הבאה - הכל ענין אחד]

בעא מיניה רב הושעיא מרב הונא רבה : כרשינה הנכנסת ויוצאה ? או כרשינה העומדת (כרשינה העומד בנקב בדוחק, ואף על פי שאינה נכנסת ויוצאת בו הוי מום ? או דלמא לא הוי מום עד שיהא הנקב רחב, שכרשינה תהא נכנסת ויוצאת בו) ? אמר לו : זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי (מסיפא נפקא לן דקאמר 'מקדח וחיסומו שנינו' דהיינו, נכנס ויוצא), דתנן [אהלות פ"ב מ"ג] : ' (השדרה והגולגולת שלימין מטמאין באהל, ושאר עצמות אין מטמאין באהל) ; השדרה והגולגולת שחסרו ; כמה חסרון בשדרה ולא יהא מטמא באהל ? בית שמאי אומרים : שתי חוליות, ובית הלל אומרים : חוליא אחת ; ובגולגולת, בית שמאי אומרים : כמלא מקדח, ובית הלל אומרים : כדי שינטל מן החי וימות', ויתיב רב חסדא וקמיבעיא ליה : 'כדי שינטל מן החי וימות', וכמה ? אמר ליה רב

תחליפא בר אבודימי: הכי אמר שמואל: כסלע; [ואיתמר: רב ספרא אמר: שמעתתא אמר ליה (רב תחליפא לרב חסדא, דהכי אתנייה שמואל), ורב שמואל בר יהודה אמר: מתניתא אמר ליה, וסימניך (שלא תטעה מי אמר שמעתא ומי אמר מתניתא): 'תני רב שמואל בר יהודה' (דאשכחן מקומות הרבה בש"ס דאירי רב שמואל בר יהודה בלשון מתניתא: 'תני רב שמואל בר יהודה' במסכת עבודה זרה, גבי רפואות דפרק 'אין מעמידין' (דף כח); ובפרק קמא דיומאתנא רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא: 'ששה פתחין פטורין מן המזוזה') ואמר ליה (רב חסדא לרב תחליפא): אם כן (דבית הלל כסלע אמר) עשיתה דברי בית שמאי ודברי בית הלל אחד, דתנן [כלס פ"ז מ"ב]: 'מאור שלא נעשה כידי אדם (חלון שלא נעשה בידי אדם: שנפל הכותל מאליו מעט בין בית לבית) - שיעורו (להביא טומאה מבית זה לבית זה) מלא אגרוף גדול (דכיון דלא נעשה בידי אדם - בציר מהכי לא חשיב), וזהו אגרופו של בן אבטיח (שם האיש בעל בשר); אמר לבי יוסי: וישנו (לאותו אגרוף) כראש גדול של אדם; נעשה כידי אדם - שיעורו כמלא מקדח גדול של לשכה (שמונח בלשכה לקדוח את הצריך לבדק הבית), שהוא כפונדיון של האיטלקי וכסלע נירונית (כלומר: לזה ולזה דומה), וישנו (לאותו סלע ולאותו פונדיון)

(בכורות לח, א)

כמלא נקב של עול (שעושין בו נקב ותוקעין בו יתד לקשור רצועות העול) ' (אלמא מקדח הוי כסלע, ומאי איכא בין בית שמאי ובין בית הלל)? אישתיק (רב תחליפא), ואמר ליה רב חסדא: שמא ('מקדח' דקאמר בית שמאי בגולגולת -) מקדח וחיסומו שנינו (דלאחר שנעשה החור - מצדידן את המקדח, ונוטל מצדיד הנקב, ומרחיבין את הנקב כדי שיכנס מקדח ויוצא בריח, ויהיינו 'חיסום': שנוטל מה שחוסם וסותם את הנקב ואינו מניח ליכנס המקדח ברוחב, ו'מקדח וחיסומו' הוי יותר מסלע)? ואמר ליה רב תחליפא (לרב חסדא): לא תימא 'שמא', אלא ודאי מקדח וחיסומו, וצריך להתלות עליה (כלומר: יכול אתה לסמוך על דבר זה), כחזקיה אבי עקש (שנסמך על עדותו: שלא היה תלמיד חולק עליו). [כאן הגמרא מביאה את המקור שדברי חזקיה בן עקש הם דברים שאפשר לסמוך עליהם:]

דתניא: 'זו עדות העיד חזקיה אבי עקש לפני רבן גמליאל כיבנה, שאמר משום רבן גמליאל הזקן: כל שאין לו תוך בכלי חרס - אין לו אחורים לחלוקה (שאין אחוריו חלוקים מתוכו: דלא אמרינן 'אם נטמא גבו - גבו טמא ותוכו טהור' אלא אם נטמא תוכו נטמא גבו; אותו צד שמשמשים בו קרי 'תוך' אף על גב דאין לו בית קיבול); נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו'. (וקפרינן): כלי חרס - בתוכו תלה רחמנא (דאין מטמא אלא מתוכו דכתיב [ויקרא יא, לג] וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו [נטמא ואתו תשברו]): אית ליה תוך - איטמי ליה, לית ליה תוך - לא איטמי ליה!?

אמר רבי יצחק בר אבין: הכי קאמר: כל שאין לו תוך בכלי חרס - כנגדו בכלי שטף אין לו אחורים לחלוקה (כלומר: דכוותיה בכלי שטף שאין לו נמי תוך - אין לו אחוריים); נטמא תוכו נטמא גבו, נטמא גבו נטמא תוכו. (ולקמן מפרש לה: כלי שטף = כלי עץ דכתיב, [ויקרא טו, יב] וכל כלי עץ ישטף במים; ולקמיה פריך: וכי אין לו תוך, מי מקבל פשוטי כלי עץ טומאה? ואיכא דאמרי כלי שטף היינו כלי מתכות, וטעות הוא בידם: דאם כן אמאי פריך לקמן 'מי מקבלי פשוטי כלי שטף טומאה?' לאו פירכא היא: דודאי פשוטי כלי מתכות טמאים.) למה לי למיתלייה 'בכלי חרס'? נימא 'כל שאין לו תוך בכלי שטף אין לו אחורים לחלוקה'?

הא קא משמע לן (להכי תלייה לכלי שטף בכלי חרס): (דהיכא) דיש לו תוך - הרי הוא ככלי חרס: מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו, לא נטמא תוכו לא נטמא גבו - אף כלי שטף: נטמא תוכו נטמא גבו, לא נטמא תוכו לא נטמא גבו.

בשלמא כלי חרס גלי ביה רחמנא תוכו, אלא כלי שטף מי גלי ביה רחמנא תוכו?

אי בטומאה דאורייתא - הכי נמי (דפשיטא לן שאם נטמא גבו נטמא תוכו, בין יש לו תוך בין אין לו תוך); הכא במאי עסקינן [חזקיה בן עקש]? - (דביש לו תוך נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובאין לו תוך איצטריך לאשמעינן דנטמא תוכו נטמא גבו נטמא תוכו) בטומאת משקין דרבנן (כלי שנטמאו אחוריו במשקין טמאין), דתנן [כלים פ"ה מ"ו]: 'כלי [שטף] שנטמא אחוריו במשקין - אחוריו טמאין; תוכו, אגו (דהיינו בית קיבול) התחתון שיושב עליו; לישנא אחרינא 'אוגנו' = שפתו), אזנו (זהו מה שעושין בחביות של חרס לבית אחיזה, שקורין מנשי"ן [אולי צ"ל מנשון, או אנש"א; ידית]) זידינו (כגון כלי חרס שעושין לו זנב לאחוריו לאחוז בו) - טהורין; נטמא תוכו - כולו טמא' דמדאורייתא אין אוכל מטמא כלי ואין משקה מטמא כלי [בפרק קמא דפסחים (דף יח)], ורבנן הוא דגזור משום משקה זב וזבה (כגון רוקו וזובו, דהוי אב הטומאה ומטמאים כלי מדאורייתא,

אפילו אדם, דכתיב (ויקרא טו, ח) וכי ירוק הזב [...] וטמא עד הערב], הלא כן שויוה רבנן (לכלי שטף הנטמא במשקין) כטומאה דכלי חרס (דאורייתא: דאם נטמא גבו לא נטמא תוכו), ולא שויוה רבנן כטומאה דאורייתא דנפשיה (דכלי שטף): (משום ד) עבדו רבנן היכירא (להקל בטומאת משקין) כי היכי דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים (אלא חולין). (ואי קשיא: אמאי לא גזור בכלי חרס טומאת משקין לאחוריו? – תריץ: משום דהתם ליכא למיגזר משום משקה זב וזבה, דהא אפילו נגעו משקה זב וזבה מאחוריו – לא מקבלי טומאה אלא מתוכו; ואי משום דכתיב וכלי חרס אשר יגע בו הזב וגו' – ההוא מפורש במסכת נדה (דף מג.) דבהסיט מישתעי קרא, דאיזהו מגעו שהוא ככולו? – הוי אומר זה היסט).

אי הכי אין לו תוך נמי ליעבד נמי היכירא? כיון דעבדו היכירא ביש לו תוך – ידיע דאין לו תוך דרבנן ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא בר קבולי טומאה הוא (דאיצטריך רבנן למיגזר בהו משקין? ועוד: דאמרן לעיל אי בטומאה דאורייתא הכי נמי לא איצטריך לאשמועינן דאין לו אחורים לחליקה)? דומיא דשק בעינן (דכתיב (ויקרא יא, לב) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק: איתקש כלי עץ לשק): מה שק מיטלטל מלא וריקן – אף כל מיטלטל מלא וריקן (דיש לו בית קיבול)? בהנך דחזו למדרסות (כגון כסא וספסל דמקבלי טומאה על ידי מדרס). אי הכי חרס נמי (נגזר טומאה באין לו תוך בהנך דחזו למדרסות)? אין מדרס בכלי חרס (שישבר אם אדם יושב עליו).

רב פפא אמר [בענין המשנה באהלות פ"ב מ"ג בתחילת דברי רב הונא רבה]: (הא דאמרת 'עשית בית שמאי ובית הלל אחד' – לאו פירכא היא): מקדח גדול שנינו (במשנה דמאור העשוי בידי אדם' דמקדח גדול דהוי כסלע נירונית, אבל 'מקדח' סתם – בציר מסלע, ובית שמאי – במקדח סתם קאמרי).

מכלל דמקדח סתם זוטר נמי מכסלע? הניחא לרבי מאיר, אלא לרבנן מאי איכא למימר, דתנן [אהלות פ"ב מ"ג]: 'באיזה מקדח אמרו (בית שמאי 'בגולגולת כמלא מקדח')? – בקטן של רופאים (שקודרין בו את הראש לתקן את המכה) – דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: בגדול של לשכה'. ולרבי מאיר מי ניחא? (אם כן: דשיעורא דבית שמאי זוטר) הוה ליה מקולי בית שמאי (דהיינו קולא: דשיעורא זוטר כי האי – פרוה לה טומאת גולגולת) ומחומרי בית הלל, ואנן, דתנן (בעדיות פ"ה מ"א): 'ששה דברים מקולי בית שמאי' – תנן, דלא תנן – לא תנן (שבע לא תנן)! אמר רב נחמן: 'סלע נירונית' שנינו, (דהוי) כמקדח גדול; סלע סתם זוטר נמי ממקדח סתם (אבל 'כסלע' דקאמרי בית הלל – זוטר אפילו ממקדח קטן של רופאים; הלכך אפילו לרבי מאיר שיעורא דבית שמאי נפיש).

משנה: הריס של עין (מפרש בגמרא) שניקב, שנפגם, שנסדק – הרי בעינו 'דק' (כלומר הרי שיש בעינו 'דק' = טיילא [כתם בעין המצמצם את הראייה]); תבלול (מפרש מאי היא), חלזון (חולי היא שקורין לימו"ן), נחש (מפרש בגמרא), ועינב (מיי"ל [ברקית]). איזהו 'תבלול'? לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור ('סירא' היינו שורה שבעין סביב לשחור; שחור הוא שקורין 'פרונילא' [אישון], שמשם מראית העין באה, ואם חוט של לבן יוצא מן הלבן ופוסק אותה שורה ונכנס בשחור – הוי מוס); (אם חוט של) שחור (יוצא מן השחור ופוסק בסירא ו) נכנס בלבן – אינו מוס: שאין מומין בלבן (דלאו 'עין' הוא, אלא 'שומן העין').

(בכורות לח, ב)

גמרא:

מאי 'הריס'?

אמר רב פפא: תורא ברא דעינא (שורה חיצונה של עין, היינו 'בת עין' המכסה את העין) [עפ"ק].

דק תבלול:

תנו רבנן: 'דק משוקע (דק המשקע את העין) הרי זה מוס, צף – אינו מוס'.

והתניא איפכא?

לא קשיא: הא בשחור, הא בלבן; (השתא קסלקא דעתא דמוקים חדא בשחור של עין וחדא בלבן של עין);

והא 'אין מומין בלבן'?

לא, הא בדוק לכן הא בדוק שחור, דאמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יאשיה דמן אושא: דק שחור משוקע הרי זה מום, צף - אינו מום; דק לכן משוקע אינו מום, צף הרי זה מום; וסימניך ברקא (מיל"א, דהוי לבן וצף והוי מום; הכא נמי סימן זה יהא לך בדוק: דלבן וצף הוי מום; כגון 'השוכר את החמור והבריקה' (בבא מציעא פ"ו מ"ג; דף עח.)).

חלזון נחש ועינב:

איבעיא להו: 'חלזון' הוא 'נחש'? או דלמא 'חלזון' אן 'נחש'? תא שמע דאמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יוחנן [נ"א: יונתן] בן אלעזר: זקן אחד (כהן) היה בשכונתינו, ורבי שמעון בן יוסי בן לקוניא שמו, ומימי לא עברתי לפניו (שגדול הדור היה); פעם אחת עברתי לפניו, אמר לי: שב בני, שב! חלזון זה (בכור היה לו לאותו זקן והיה לו חלזון בעינים) - מום קבוע לשחוט עליו, וזהו 'נחש' שאמרו חכמים; ואף על פי שאמרו 'אין אדם רואה מומין לעצמו', אבל מורה הלכה לתלמידים, ותלמידים מורין לו. והאמר רבי אבא אמר רב הונא: 'כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא (הלכה חדשה שלא שמענוה מאחר), אם קודם מעשה אמרה (קודם שבא מעשה ההלכה בידו) - שומעין לו (ועושין מעשה), ואם לאו - אין שומעין לו (דבשביל המעשה אומרה)' (והכא מאן ציית ליה במאי דאמר דמוס קבוע הוא) !? איהו נמי מורה ובא הוה מעיקרא.

איזהו תבלול לכן הפוסק את הסירה:

מתניתין (דקתני אין מום בלבן) מני?

רבי יוסי היא, דתניא: 'לבן ונכנס בשחור שחור ונכנס בלבן - הרי זה מום, דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: לבן ונכנס בשחור הרי זה מום, שחור ונכנס בלבן - אינו מום, שאין מומין בלבן'. אמר רב: מאי טעמא דרבי יוסי? - דכתיב (תהלים עג), יצא מחלב עינימו [ועברו משכיות לבן] (יצא רשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעינו, ושומן העין - בלבן הוא): תרבא דעינא איקרי 'עינימו', סתמא - לא איקרי; ורבי מאיר מאי טעמא? מה לשון 'תבלול'? - דבר המבלבל את העינים (שפוסק הסירה ומערב השחור והלבן; כל היכי דעבר - הוי מבלבל).

משנה:

חורור (חולי הוא: שיש כמין טיפין לבנות בעין; תרגום 'לָבָן' = חירור) והמים (שעיניו נוטפות מים) הקבועין (אתרוייהו קאי: אחורור ואמים);

איזהו חורור הקבוע?

כל ששהה שמונים יום.

רבי חנניא בן אנטיגנוס אמר: בודקין אותו שלש פעמים בתוך שמונים יום (ואם לא בדקוהו - אף על פי שנמצא שם החורור ביום שמונים - לא הוי מום: דשמא בינתים הלך לו וחזר, שכן דרכו).

ואלו הן 'מים הקבועין' (כלומר: במאי ידעינן אי קבועין הן אי עובריים)? אכל לח ויבש של גשמים (אם האכילוהו לרפואה תבן ומספוא שקורין פיצ"א לח הגדל בניסן ויבש הגדל בתשרי, כדמפרש בגמרא, והאכילוהו ביחד לח ויבש של גשמים הגדל בשדה בית הבעל, דסגי ליה בגשמים), (או) לח ויבש של שלחים (קרקע שצריכה להשקות), או אכל היבש ואחר כך הלח (או שלא אכל לח ויבש ביחד אלא אכל יבש ואחר כך אכל לח לרפואה) - (אין זו דרך רפואה; אף על פי שלא נתרפא בכך -) אינו מום, עד שיאכל הלח ואחר כך היבש (דזו היא דרך רפואתו, ואם לא נתרפא - הוי מום).

גמרא:

מתניתין (דקתני 'חורור קבוע שמונים יום') מני?

רבי יהודה היא, דתניא: 'חורור קבוע - ארבעים יום, ומים הקבועים - שמונים יום, דברי רבי מאיר; ורבי יהודה אומר: חורור - שמונים יום';

ואלו הן 'מים הקבועים': אכל לח ויבש של בית השלחין, או שאכל יבש ואחר כך אכל הלח - אין מום עד שיאכל יבש אחר הלח (אכל לח ויבש של בית הבעל שאין צריך להשקותה - ההוא הווי רפואה; ולא לח ויבש של שלחין, דלא הווי רפואה, ולא בדקנא ביה; או שאכל יבש של בית הבעל, ואחר כך לח - אינו נבדק בכך, דאין זו דרך רפואה), וישנו שלשה חדשים (דשלשה חדשים בדקין ליה בהכי - הרי זה מום אם לא נתרפא בכך). 'והא תרוייהו תננהי 'אכל לח ויבש של גשמים, לח ויבש של בית השלחין' (דבין של בית הבעל בין של שלחין, ואי אכיל יבש אחר הלח - מסי [מרפא], ובדקין, ומתניתין כרבי יהודה אוקימתא)?

חסורי מיחסרא (מתניתין), והכי קתני: 'אכל לח ויבש של גשמים - הרי זה מום; בית השלחין - אינו מום; ודגשמים נמי: אכל יבש ואחר כך אכל לח - אינו מום, עד שיאכל יבש אחר הלח'.

'וישנו שלשה חדשים'? - איני! והתניא [והא] רב אידי בר אבין: אמר רב יצחק בר אשיאן: 'אדר וניסן - לח, אלול ותשרי יבש'! אימא: אדר וחצי ניסן לח, אלול וחצי תשרי יבש.

איבעיא להו: לח בזמן לח (מספוא הגדל באדר וניסן מאכילין אותו באדר וניסן) ויבש בזמן היבש (מספוא הגדל באלול ותשרי מאכילין אותו בתשרי: דלא שחטי ליה עד שיעברו עליו כל ימי הקיץ ויבדק בשניהם)? או דלמא לח ויבש בזמן הלח? תא שמע (דלח בזמן לח ויבש בזמן יבש), דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: 'אדר וניסן - לח, אלול ותשרי - יבש'! דלמא פירי דאלול ותשרי מאכילנא ליה באדר וניסן.

וכמה מאכילין אותו (בכל יום)?
אמר רבי יוחנן משום רבי פנחס בן ערובא: כגרוגרת.
אמר עולא: בעי במערבא: כגרוגרות בסעודה ראשונה (שאוכל בכל יום יהבין ליה מן הרפואה כגרוגרות)

(בכורות לט, א)
או דלמא בכל סעודה וסעודה?: אם תימצי לומר בסעודה ראשונה, קודם אכילה או לאחר אכילה? (דאי אמרת בכל סעודה - תו לא מיבעי מידי: דודאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה, דהא בסעודה שניה - אחר אכילה הוא, ומוכילין ליה! אבל אם תימצי לומר דלא יהבין ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום מיבעי לן:)
קודם אכילה ודאי מעלי ליה, כסמא (כדרך סם שכל אדם שותה סם לרפואה קודם אכילה);
לאחר אכילה מאי (מי הויא בדיקה בהכי או לא)?
קודם שתיה או לאחר שתיה?
קודם שתיה ודאי מעלי ליה, כשערי (שדרך בהמה לאכול שעורים קודם שתיה);
לאחר שתיה מאי?
קשור או מותר? מותר ודאי מעלי ליה (דניחא ליה עלמא), קשור מאי?
לבדו או עם חבירו? עם חבירו ודאי מעלי ליה (עם חבירו ניחא ליה בצוותא, ומהניא ליה אכילה); לבדו מאי?
בעיר ובשדה, בשדה ודאי מעלי ליה (ניחא ליה באוירא), בעיר מאי?
בעי רב אשי: אם תימצי לומר בשדה, גינה הסמוכה לעיר מאי (גינה הסמוכה לעיר הויא כשדה או לא)?
תיקו.

ר"ח בן אנטיגנוס אומר [בודקין אותו שלש פעמים בתוך שמונים יום]:
אמר רב נחמן בר יצחק: ובלבד שיהו משולשים (לשלשה חלקים: שאם יראנו היום - יבדקנו מכאן ליום כ"ו וחצי, והדר ליום ששה ועשרים וחצי, והדר ליום כ"ז, דליהו שמונים, לפי שבשלש זמנים הללו דרך אותו המום לעבור, ואינו נראה, והוי ליה מום עובר).
בעי מיניה פנחס אחוה דמר שמואל משמואל: אכל ולא איתסי, למפרע הוי מומא? או מיכן ולהבא הוי מומא?
למאי נפקא מינה? - למימעל בפדיונו (לאו מבכור בעי, דלא שייכא ביה פדיון) אלא בשאר מוקדשין שעניהם מנספות והפריש מיד פדיונם, ואמר הרי "הן מחוללות על מעות הללו", ואחר כך בדקו, וקודם שתכלה זמן בדיקתו שלש חדשים - נהנה מן הפדיון: אי אמרת למפרע הוי מומא (אישתכח דחילולו הוי חילול, ופדיונו קדוש) - מעיל (ומביאין קרבן מעילה), ואי מיכן ולהבא הוי מומא - לא מעיל, מאי?

קרי שמואל עליה (האי קרא) : (ישעיהו לג,כג) [נטשו תְּבִלֶיךָ בל יחזקו כן תִּרְנָם בל פֶּרְשׁוּ נס אז חֲלַק עד שלל מִרְבָּה] פְּסָחִים בָּזְזוּ בָּזוּ (דהוי דבר שאין הדעת סובלת שיהו חגרים בוזזים ביזות, כלומר: אתה אינך מיוחד, ושאלת שאילה כזו שאיני יודע תשובה) .

משנה :

חוטמו שניקב ושנפגם ושנסדק ;
שפמו (שפה) שניקבה שנפגמה שנסדקה .

גמרא :

תנו רבנן : 'ניקבו חוטמין זה לתוך זה מבחוץ' (שהנקב נראה מבחוץ שנקבו מחיצות החיצונות של חוטם) - הרי זה מום ; מבפנים (שניקבה מחיצה החולקת את החוטם) - אינו מום (שבמקום סתר הוא) ' .

שפתו שניקבה ושנפגמה ושנסדקה :

אמר רב פפא : תורא ברא דשיפתיה (שורה חיצונה של שפה, כלומר: חודה של שפה, ולא רחבה) .

משנה :

חוטין החיצונות שנפגמו ושנגממו ; הפנימים שנעקרו .
רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר : אין בודקין מן התיומת (גירסת רש"י : 'מתאימות' : שיניים גדולות שקורין מיינשליר"ש : שאחת נראית כשתיים) ולפנים , ואף לא את התיומת (שאם נעקרו החוטין כנגדן לא הוי מום) .

גמרא :

תנו רבנן (כולה מפרש לקמן) : 'התיומת ; איזהו 'תיומת' ? מן התיומת ולפנים ותיומת עצמה כלפנים (ואין שוחטין עליה) ;
רבי יהושע בן קפוצאי אומר : אין שוחטין אלא על החיצונות (שבאמצע הפה) כלכד .
רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר : אין משגיחין על התיומת כל עיקר (דאפילו מן מזבח לא נפסל) .
מאי קאמר (דקאמר איזו תיומת מן התיומת ולפנים) ? ותו : רבי יהושע בן קפוצאי היינו תנא קמא ?
חסורי מחסרא והכי קתני : 'איזהו הפנימית (דאמרינן עלה במתניתין) נעקרו הוי מום, נפגמו או שנגממו לא הוי מום' ? מן התיומת ולפנים , ותיומת עצמה כלפנים ; כמה דברים אמורים ? שנפגמו ושנגממו , אבל נעקרו - שוחטין ; רבי יהושע בן קפוצאי אומר : אין שוחטין אלא על החיצונות , אבל פנימיות שנעקרו מישחט עליהו לא שחטין , אבל אפסולי מיפסל (מעל גבי המזבח, וימתין שיפול בו מום אחר וישחטנו) ; רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר : אין משגיחין על התיומת כל עיקר ואפילו איפסולי לא איפסיל .

בעי רב אחדבוי בר אמי : יש 'מחוסר אבר' מבפנים או אין 'מחוסר אבר' מבפנים ?

למאי ? : אי לבכור - (דברים טו,כא) [וכי יהיה בו מום] פֶּסַח או עֶזְרָא [כל מום רע לא תזבחנו לה' אלוקיך] כתיב (דמשמע: בגלוי - אין, בסתר - לא) ; אי לקדשים - (ויקרא כב,כב) עורת או שבור [או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'] כתיב ?
לא ישחוט (בכור על חסרון שבפנים) ולא יפרוקי (קדשים) לא איבעיא לן (דלא חשיב מומא כולי האי) , כי מיבעיא לן לאיפסולי , מאי ? (ויקרא כב,כא) [ואיש כי יקריב זבח שלמים לה' לפלא נדר או לנדבה בבקר או בצאן] תמים יהיה לרצון [כל מום לא יהיה בו] (לרצון = מזבח)
אמר רחמנא : תמים - אין , חסרון - אפילו מבפנים - לא ? או דלמא 'תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו' : מה מום מאבראי - אף חסרון מאבראי ?

תא שמע [ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשתא יד משנה ז:] : ואת שתי הכליות (בקרבנות כתיב (ויקרא ז,ז, ועוד מקומות רבים; אך רק שם נמצאת גם המלה 'סירנה') - ולא כעל כוליא אחת , ולא כעל שלש כוליות' ;

וּתְנִיָּא אִידֶךְ : ' [וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֵת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכִּסְלִים וְאֵת הִיתָרְתָּ עַל הַכֶּבֶד עַל הַכִּלִּית] יִסְיִרְנָה - לְרִבּוֹת כַּעַל כּוֹלִיא אַחַת ' (יִסְיִרְנָה מִשְׁמַע כּוֹלִיא אַחַת יִסְיִרְנָה וּקְסִירְנָה) ! סְבִירָה דְּכוֹלִי עֲלֵמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת (אֵין בְּרִיָּה נִבְרָאת בְּכוֹלִיא אַחַת) ; דֵּהָא (וְהָא שְׂאִין בְּהָא אַחַת) - מִיַּחְסָר חֶסֶר .

לִימָא בְּהָא קְמִיפְלָגִי : דִּמְר סְבִיר חֶסֶר וֹן מִבְּפָנִים שְׁמִיָּה חֶסֶר וֹן וּמִר סְבִיר חֶסֶר וֹן מִבְּפָנִים לֹא שְׁמִיָּה חֶסֶר וֹן ? אִמֵּר רַב חֵיָּיא בְּרִי יוֹסֵף : דְּכוֹלִי עֲלֵמָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחֶסֶר וֹן מִבְּפָנִים שְׁמִיָּה חֶסֶר וֹן, וְלֹא קְשִׁיָּא : כֹּאן (הָא דְּפִסְלִי) - כַּשֵּׁנְבִירָה בְּשְׁתֵּים וְחֶסֶר וֹן (דְּחִינָן דְּמִקְוָמוּ נִיכְר), כֹּאן (וְהָא בְּרִיָּיתָא דְּמַכְשֶׁרֶת - כְּגוֹן) כַּשֵּׁנְבִירָה בְּאַחַת מְעִיקְרָא (דְּלִיכָא חֶסֶר וֹן) .

וְהָא דּוּמִיָּא דְּשִׁלְש קֶתְנִי : מַה שֶּׁלֵּשׁ מְעִיקְרָא אִף אַחַת מְעִיקְרָא ? אֲלֹא הֵכָא - בִּישׁ בְּרִיָּה מְעִיקְרָא קְמִיפְלָגִי : מִר סְבִיר יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת, וּמִר סְבִיר אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת (וְהָאֵי וְדָאֵי חֶסֶר) . וְאִיסְתַּפְקָא לִיהָ לְמוֹרִי אֲמַאי לֹא מְקַשִּׁי לִיהָ נִמִּי 'דּוּמִיָּא דְּשִׁלְש קֶתְנִי' ? וְלִדִּידִי לֹא קְשִׁיָּא מִיָּדִי : דְּכִי קְסִלְקָא דְּעֵתָא דְּכוֹלִי עֲלֵמָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת הוּא מְקַשִּׁינָן : הוּאִיל וְיֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת וְהוּא נִמִּי תְנִיָּיה בְּהִידִי שֶׁלֵּשׁ - וְדָאֵי בְּנִבְרָאתָא בְּאַחַת נִמִּי פְסוּל, וְטַעְמָא לֹא הוּא יִדְעִינָן אֲמַאי פְסוּל, דְּלֹא מוּס בְּגִלְוִי הוּא, וְחֶסֶר וֹן לֹא הוּא בְּפָנִים, וּמִשּׁוּם הָאֵי פִירְכָּא אֲוִקְמִי אֲלִיבִיָּה דְּאֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת וְהָא מִיַּחְסָר חֶסֶר, וְבַעַל כּוֹרְחִיָּה לֹאוּ דּוּמִיָּא דְּשִׁלְש הִיא, דֵּהָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְכִי תִימָא נִקְסִים אֲלִיבִיָּה דִּישׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת - אִם כֵּן אֲמַאי פְסוּל ?

וּרְבִי יוֹחָנָן אִמֵּר : דְּכוֹלִי עֲלֵמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחֶסֶר וֹן מִבְּפָנִים שְׁמִיָּה חֶסֶר וֹן, וְלֹא קְשִׁיָּא : כֹּאן שְׁחֶסְרָה קוּדֵם שְׁחִיטָה (פְּסֻלָּה), כֹּאן שְׁחֶסְרָה אַחֲרֵי שְׁחִיטָה . וְאַחֲרֵי שְׁחִיטָה קוּדֵם קְבִלָּה מִי שְׂרִי ?

(בְּכוֹרוֹת ל ט, ב)

וְהָאִמֵּר רַבִּי זִירָא אִמֵּר רַב : הַצּוֹרֵם אֶזֶן הַפֶּר (כֹּהֵן מְשִׁיחַ לְאַחֲרֵי שְׁחִיטָה) וְאַחֲרֵי כֵךְ קִיבֵּל דָּמוֹ - פְּסוּל, שְׁנֵאֲמַר (וּיְקָרָא טוֹיִד) וְלִקְחַת מִדָּם הַפֶּר [וְהוּזָה בְּאַצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכֶּפֶרֶת קִדְמָה וּלְפָנֵי הַכֶּפֶרֶת יִזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ] - הַפֶּר שֶׁהִיא כֹּבֵר (בְּשַׁעֲתָא קְבִלָּתָא הַדָּם יִהְיֶה שְׁלֵם) !

אֲלֹא כֹּאן שְׁחֶסְרָה קוּדֵם קְבִלָּה, כֹּאן שְׁחֶסְרָה אַחֲרֵי קְבִלָּה . וְאַחֲרֵי קְבִלָּה קוּדֵם זְרִיקָה מִי שְׂרִי ? וְהַתְנִיָּא : (שְׁמוֹת יב, ה) **שֶׁהַתְּמִים זָכַר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם** [מִן הַכִּבְשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ] - **שִׁיָּהָ תְּמִים בֶּן שָׁנָה בְּשַׁעֲתָא שְׁחִיטָה ; וּמִנִּין בְּקְבִלָּה וְהוֹלְכָה וְהִזְיָיָה ? תִּלְמוּד לּוֹמֵר : 'יִהְיֶה' שִׁיָּהּ כָּל הַיּוֹתִיתוֹ תֵּם וּבֶן שָׁנָה !**

תִּרְגָּמָא (הָא דְּקֶתְנִי 'שִׁיָּהּ כָּל הַיּוֹתִיתוֹ') א 'בֶּן שָׁנָה' (קָאֵי, אֲבָל תֵּם לֹא בַעֲיִנָן אֲלֹא בְּשַׁחֲיָטָה וּקְבִלָּה) .

הַכִּי נִמִּי מִסְתַּבְּרָא (דְּמַחְסֹר אַחֲרֵי קְבִלָּה כַּשֵּׁר), דִּתְנִיָּא [תּוֹסַפְתָּא קֶרְבָּנוֹת פ"ד מ"ב : תּוֹסַפְתָּא פְסָחִים פ"ט מ"ג] : **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר : כָּל הַזּוֹבְחִים שְׁבִתּוֹרָה שְׁנִשְׁתִּיר מִהֶן כְּזִית בָּשָׂר** (דְּאִיכָא כְּדִי אֲכִילָתָא אִדָּם) **אוֹ כְּזִית חֵלֶב** (דְּאִיכָא כְּדִי אֲכִילָתָא מִזְבֵּחַ) - **זוֹרֵק אֶת הַדָּם** (וְאִם לֹא נִשְׁתִּיר כָּלּוּם - לֹא זוֹרֵק, דְּכֹתִיב (דְּבָרִים יב, כו) וְעָשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם : אִם אֵין בָּשָׂר - אֵין דָּם, וְקֶתְנִי מִיָּהָא דָּאִם נִשְׁתִּיר כְּזִית - זוֹרֵק, וְאֵין לֶךְ מַחְסֹר גְּדוֹל מִזֶּה : שְׁחֶסֶר כּוֹלָה, וְקֶתְנִי דְּזִרְקָא ! אֲלֵמָא הָא דְּקֶתְנִי 'כָּל הַיּוֹתִיתוֹ' - אֲבָן שָׁנָה קָאֵי) !

שְׁמַע מִיָּנָה .

וּמִי אִיכָא מִיָּדִי דְּבִשְׁעָתָא שְׁחִיטָה הוּא בֶּן שָׁנָה וּבְשַׁעֲתָא קְבִלָּה וְהוֹלְכָה הוּא בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים ?

אִמֵּר רַבָּא : זֹאת אוֹמֶרֶת שְׁעוֹת פּוֹסְלוֹת בְּקִדְשִׁים (וְקֶאֱתִי לֹא שְׁמוּעִינָן דָּאִם נוֹלֵד טִלָּה זֶה אֲשֶׁתִּקֵּד בִּי"ד בִּינִסן בְּשִׁמוּנָה שְׁעוֹת בְּיוֹם - יִזְהַר עֵתָה שִׁישְׁחַטְנוּ קוּדֵם שְׁעָה תְּשִׁיעִית, דְּשַׁעָה תְּשִׁיעִית פּוֹסְלָת בּוֹ, וְהוּא כִנְכַּס בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה) .

לִימָא (דִּהֵן בְּעִיא דְּרַב אַחַדבּוֹי) כְּתִנְאִי (תְּנִיָּאֵי הִיא) : ' (וּיְקָרָא כב, כד) **וּמַעֲוֹךְ וְכִתּוֹת** (שְׁכִתְתּוֹ בְּאַבְנִים עַד שְׁנִימּוֹחַ) וְנִתּוֹק (בִּיד לְגַמְרִי, אֲלֹא שְׁעָדִין תְּלוּיִין בְּכִיס) וְכִרּוֹת (בְּסַכִּין וְעִדִּין תְּלוּיִין בְּכִיס, וּמַעֲוִירִין קֶצֶת ; דְּכִרּוֹת הוּא בְּצִיר מִנְתּוֹק, כְּדָאֲמֵרן בְּפִירְקִין דְּלַעֲלִי (דף לג:) **'לְהַבִּיא נֹתֵק אַחֲרֵי כֹרֶת'**) [לֹא תִקְרִיבוּ לָהּ וּבְאַרְצֶכֶם לֹא תַעֲשׂוּ] - **כּוֹלֵן בְּבִיצִים, דְּכִרִי רַבִּי יְהוּדָה .**

בְּבִיצִים וְלֹא בְּגִיד (בְּתַמְיָה, כְּלוּמָר : אִי בְּגִיד נִינְהוּ מִי לֹא הוּא מוּס ? הָא וְדָאֵי טְפִי הוּא מוּס, דְּגִיד בְּגִלְוִי הוּא יוֹתֵר מִן הַבִּיצִים) ?

אִימָא 'אִף בְּבִיצִים, דְּכִרִי רַבִּי יְהוּדָה' ;

רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר : כּוֹלֵן בְּגִיד (לֹא בְּבִיצִים) ;

רבי יוסי אומר: מעוך וכתות - אף בכיצים, נתוק וכרות, בגיד - אין, בכיצים - לא' ! (טעמא דרבי יוסי מפרש לקמן) - מאי? לאו בהא קמיפלגי?: דמר (רבי יהודה) סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון, ומר סבר לא שמיה חסרון? ותסברא? רבי יוסי מאי קסבר? אי קסבר חסרון מבפנים שמיה חסרון, אפילו נתוק וכרות נמי? ואי קסבר לא שמיה חסרון - אפילו מעוך וכתות נמי לא!?

אלא הכא במומים שבגלוי קמיפלגי (דכולי עלמא חסרון מבפנים שמיה חסרון; מאן דפטיל בביצים - לאו משום חסרון, אלא משום מום): **רבי יהודה סבר מעוך וכתות הוי מומא: דמיכווצן; נתוק וכרות הוי מומא: דהא תליין (תולות ונחבטות בכיס, ונראין מבחוץ: שאין אדוקות למעלה); רבי אליעזר בן יעקב סבר: מעוך וכתות לא הוי מומא: דמעיקרא נמי זמנין (אפילו כשהן בריאות) דמיכווצן (רטייד"ט); נתוק וכרות לא הוי מומא: דמעיקרא נמי זמנין דתליין; ורבי יוסי סבר: מעוך וכתות הוי מומא, דהא ליתנהו (וחסרון הוי) ! נתוק וכרות לא הוי מומא, דהא איתנהו.**

משנה:

נפגם הזובן (זהו נרתוק שהכיס חבוי בו; לישנא אחרינא: שגיד של בהמה חבוי בו), או העריה של נקבה במוקדשין (בשאר קדשים שיש בהן נקבה, דבבכור ליכא נקבה, ובשלמים - דאיכא נקבה - 'נפגמה העריה' הוי מום), **נפגם הזנב מן העצם - אבל לא מן הפרק** (אם נפגם בין הפרקים - מעלה ארוכה אם לא נחתך כל הזנב אלא נפגם מעט), או שראש זנב מפצל את העצם (ראש הזנב התלוי למטה נקלף העור ובשר, ונשאר העצם מגולה - שוב אין מעלה ארוכה, הואיל ובראש הזנב הוא; 'מפצל' כמו אשר פצל (בראשית ל, לח)), או שיש בשר מחוליא לחוליא מלא אצבע (שחוליות של זנב רחוקות זו מזו מלא אצבע, דהיינו רוחב אגודל).

גמרא:

אמר רבי אלעזר: 'נפגם' (הזובן הוי מום: דלא הדר בריא) - ולא ניטל (דניטל לא הוי מום, דחוזר לאיתנו); 'כיס' (אם נפגם הוי מום) - ולא זכרות (אבל זכרות: גיד עצמו שנפגם, דלא מום הוא: דמעלה ארוכה).

תניא נמי הכי: 'נפגם - ולא ניטל; כיס - ולא זכרות; אמר רבי יוסי בן המשולם: מעשה בעינבל אחד שנטלו זאב (את כל הזובן) - וחזר לאיתנו'.

נפגמה הזנב מן העצם [אבל לא מן הפרק; או שראש זנב מפצל את העצם, או שיש בשר מחוליא לחוליא מלא אצבע]:

תנא: 'אצבע שאמרו - אחד מארבעה בטפח של כל האדם (לפי שאין האצבעות שוות, דאמרינן במנחות בפרק 'התכלת' (דף מא:): טפח דאורייתא = ארבע אצבעות בגודל, שית בקטנה, חמש בתילתא באצבע; וקאמר הכא דהיכא דהזכירו חכמים 'באצבע אחד' - מארבע בטפח של כל אדם בעינן, והיינו גודל) ' (ולא ידעינן השתא היכא קאי, ולהכי בעי 'למאי הלכתא אמרו') ; למאי הלכתא (הזכירו אצבע)?

אמר רבה: לענין תכלת, דתניא: 'כמה חוטיין הוא נותן (בציצית)? בית שמאי אומרים ארבעה, ובית הלל אומרים שלשה; וכמה תהא משולשת (תלויה למטה מכנף הבגד [אולי צ"ל 'משולשלת'], שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש, אלא מגביהין אותה שלשה אצבעות בתוך הבגד)?

בית שמאי אומרים ארבעה, ובית הלל אומרים שלשה ושליש, שבית הלל אומרים: אחד מארבע (שלשה גודלין) בטפח של כל אדם (דכל אחד הוי אחת מארבע בטפח; לישנא אחרינא משולשת: כמה יהא בה מגדיל, לבד מהענף, שאינו גדיל).'

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: לשתי אמות (שני מקלות שאורכן אמה), דתנן [כלים פ"ז מ"ט]: 'שתי אמות היו

(בכורות מ, א)

בשושן הבירה (יציע שעשוי על שער מזרח, ומקרי 'שושן הבירה' במנחות בפרק 'שתי הלחם' (דף צח:)): **אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית; שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה (שהיא ששה טפחים) חצי אצבע, ושעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע; נמצאת יתירה על של משה אצבע; ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה? - כשהיו אומנין נוטלין - בקטנה (כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך**

וכך אמות מלאכה לבדק הבית - היו מתנין בשל משה, **ומחזירין בגדולה** (והן עושין למדה הגדולה למדת אחת מאותן שבשושן הבירה), **שלא יבואו לידי מעילה** (שלא יהנו מן ההקדש: דאם היו עושין באותה מדה שמתנין, שמא יפחתו, דאי אפשר לצמצם; הילכך מחזירין בגדולה). **תיתי למה לי** (בחד סגי - לבד מאותה של משה) ?

חדא דכספא וזהבא (שמלאכת טורח היא - מתנין בשל משה ומחזירין לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע) **וחדא דבניינא** (דחומה: נוטלין בשל משה, ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע). **רב נחמן בר יצחק** - **ואי תימא רב הונא בר נתן**: **לאותה ששנינו**: **'או שיש כשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע'**.

משנה :

אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת (הוי מום). **רבי ישמעאל אומר**: **אם יש לו שני כיסין** - **יש לו שתי ביצים** (לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת, לפי שהכיס חלוק באמצעיתו, ומבחוץ ניכר: שהרי באמצע הוא משוקע, ונראית בו שורה העמוקה); **אין לו שני כיסין** - **אין לו אלא ביצה אחת**. **רבי עקיבא אומר**: **מושיבו על עכוזו** (והכי אמרינן בעירובין בפרק 'כיצד מעברין' (דף ג:): **'אכזו' תנן או 'עכזו' תנן; על עכזו' = על עגבותיו מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת**), **וממעך** (וממשמש בכיס ובכסלים): **אם יש ביצה** - **סופו לצאת** (ואם אינה יוצאה הוי מום).

מעשה שמיעך ולא יצא, **נשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים** (פלנק"ש) **והתיר רבי עקיבא** (דהוי מום, הואיל ואינה במקומה), **ואסר רבי יוחנן בן נורי**.

גמרא :

השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מומא, אין לו כלל מיבעיא?

חסורי מיחסרא והכי קתני: **אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכיס אחד**, **אי נמי שתי כיסין וביצה אחת** - **הרי זה מום**; **רבי ישמעאל אומר**: **יש לו שתי כיסים** - **בידוע שיש לו שתי ביצים**; **אין לו אלא כיס אחד** - **כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי** (ורבי ישמעאל - אסיפא הוא דפליג: דקאמר תנא קמא אין לו אלא ביצה אחת ושני כיסין הוי מום, ואתי רבי ישמעאל למימר: בידוע שיש לו שתי ביצים; אבל ארישא - מודינא לך דכי אין לו אלא כיס אחד - כמי שאין לו אלא ביצה אחת, וכמעוך דמי), **ואתא רבי עקיבא למימר**: **'בידוע' לא אמרינן**, **אלא מושיבו על עכוזו וממעך**: **אם יש ביצה סופו לצאת**.

ומעשה שמיעך ולא יצא וכו' :

תניא: **'אמר רב יוסי**: **מעשה בפירן (שם הכפר) של בית מנחם, שמיעך ולא יצאת, ונשחטה, ונמצאת דבוקה בכסלים, והתיר רבי עקיבא ואסר רבי יוחנן בן נורי**; **אמר לו רבי עקיבא לרבי יוחנן בן נורי**: **עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל?** **אמר לו רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא**: **עד מתי אתה מאכיל לישראל נכילות!**

לאו מישחט שחטיה?

אלא 'טריפות'.

לא איסור טריפות הוא!? **אלא**

עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ!? (שאין בו מום, ובקדושתו הוא).

משנה :

בעל חמש רגלים, או שאין לו אלא שלש, ושרגליו קלוטות כשל חמור, והשחול, והכסול;

איזהו 'שחול'?

שנשמטה יריכו (כגון דלא איעכל ניביה, דאי איעכל ניביה - טריפה נמי הוי, כדאמרינן ב'אלו

טריפות' (חולין דף נד:) **'האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה - טריפה'**, והני מילי דאיככול ניביה);

ו'כסול'?

שאחת מירכותיו גבוהות (גבוה מחבירתה: מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה).

גמרא :

אמר רב הונא : לא שנו (דבעל חמש רגלים או שלש דהוי מוס ולא טריפה) אלא שחסר ויתר ביד (שהחיסור או הייתור הוו ביד: שיש לו לבעל חמש רגלים: שלש ידיים ושתי רגלים ולבעל שתי רגלים ויד אחת, דביד לא שייך טריפות), אבל ברגל - טרפה נמי הוי, דכל יתיר - כנטול דמי (ובהמה שנטל ירך וחלל שלה - נבילה, וקיימא לן בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה - טריפה; ועוד: בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה) .

אמר רב פפא : לא תימא (דמכל וכל דומות לחמור) דעגילן ולא סדיקן, אלא כיון דעגילן (כשל חמור) - אף על גב דסדיקן (הוי מוס: דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות) .

והשחול והכסול וכו' :

תנו רבנן : 'איזהו 'כסול' ואיזהו 'שחול' ?
'שחול' = שנשמטה יריכו; 'כסול' (פלניק) = שרגלו אחד בתוך הכסל (כך דרך הבהמה: שהירך מחוברת באליה סמוך לכסלים - ולא למעלה מן הכסלים) ורגלו אחד על גבי הכסל (וזו - הירך על גב הכסל, דהיינו על גב האליה) .
תנא : 'השרוע והקלוט' : 'שרוע' = שנשתרכב לו יריכו (שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה); 'קלוט' = שרגליו קלוטות כשל חמור וכשל סוס .

משנה :

נשבר עצם ידו ועצם רגלו, אף על פי שאינו ניכר (בגמרא מפרש) .
מומין אלו מנה אילא ביבנה, והודו לו חכמים .
ועוד שלשה הוסיף; אמרו לו : לא שמענו [אלא] את אלו (שהוזכרו למעלה) .
(ואלו הן השלשה שהוסיף): שגלגל עינו עגול כשל אדם, ופיו דומה כשל חזיר (מפרש בגמרא), ושניטל רוב המדבר בלשונו (היינו אותו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו) .
בית דין של אחריהן אמרו : הרי זה מוס .

גמרא :

אינו ניכר מי קא הוי מומא?
אמר רב פפא : אינו ניכר מחמת עצמו (שאין השבר נראה), אבל ניכר מחמת מלאכה (אבל ניכר הוא מחמת שצולע, והילוך הרגל זו היא מלאכתו) .

מומין אלו מנה וכו' :

למימרא דלאו היינו אורחיה (שיהא גלגל של בהמה עגול) ? ורמינהו [נדה פ"ג מ"ב] : 'המפלת מין בהמה וחיה ועוף - בין טמאין בין טהורין : אם זכר תשב לזכר (ימי טומאה שבעה, ול"ג ימי טוהר), אם נקבה תשב לנקבה (ארבעה עשר טמאים וששים וששה טהורין); אינו ידוע - תשב לזכר ולנקבה (לחומרא: ימי טומאה דנקיבה: שבועיים, וימי טוהר דזכר: דלא יהא לה אלא ל"ג ימי טוהר), דכרי רבי מאיר' ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן : 'מאי טעמא דרבי מאיר' (דאמר היולדת מין בהמה טמאה לידה כולד מעליא) ? - הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם (הואיל דדומה לאדם בגלגל העין) !?
אמר רב יוסף : לא קשיא : הא באוכמא (שחור של עין הבהמה עגול כשל אדם), הא בחיורא (גירסת רש"י: הא בצירא: כל בית מושב הלובן והסירא קרי 'ציריא', והוא ודאי אינו עגול כשל אדם) .

ופיו דומה כשל חזיר :

אמר רב פפא : לא תימא דשפיד ופרוס (לא תימא דבעינן דומה לחזיר מכל וכל, דשפיד ופרוס; 'שפיד' = פיו עגול; 'פרוס' = ששפה עליונה ולחיים העליונות עודפות על התחתונות; ומפי המורה איתמר לן איפכא: דשפיד = שלחיו העליונות הולכות ומתחדדות כשפוד), אלא כיון דפרוס - אף על גב דלא שפיד .

ושניטל רוב המדבר שבלשונו :

מתניתין מני ?

רבי יהודה היא, דתניא : 'ואת שניטל רוב הלשון; רבי יהודה אומר : רוב המדבר של לשונו' .

משנה :

ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון, ושאל רבן [שמעון בן] גמליאל לחכמים, ואמרו: הרי זה מום.

גמרא :

מאי תנא (דדמי להאי מעשה) דקתני 'ומעשה'? משום דתנן 'פיו דומה לחזיר', ופליגי רבנן עליה דרבי אילא, וקאמרינן: כי פליגי רבנן עליה דרבי אילא - בשפתו עליונה עודפת על התחתונה, אבל שהתחתונה עודפת על העליונה - הרי זה מום;

(בכורות מ, ב)

ומעשה נמי שלחי התחתון עודף על העליון, [1] 'שאל רבן שמעון בן גמליאל לחכמים ואמרו הרי זה מום'.

והא גבי אדם (כהן) הוא דתנן [בכורות פ"ז מ"ה] 'שפתו העליונה עודפת על התחתונה או שתחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום': גבי אדם הוא דכתיב (ויקרא כא, כא) ~~איש איש מזרע אהרן~~ [כל] איש [אשר בו מום] מזרע אהרן [הכהן] לא יגש להקריב את אשי ה' מום בו את לחם אלקיו לא יגש להקריב]: איש ששונה בזרעו של אהרן, אבל בבהמה - לא!?

אמר רב פפא: לא קשיא: הא דאית בה עצם (אם עצם הלחי התחתון עודף על העליון הוי מום אפילו בבהמה), הא דלית בה עצם (אבל אין בה עצם אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה - באדם הוי מום, ולא בבהמה).

משנה :

אוזן הגדי היתה כפולה (שיש לו שתי אזניים מצד אחד: אוזן בתוך אוזן) : אמרו חכמים: בזמן שהוא עצם אחד (שאינן להם אלא תנוך אחד: שנכפל תנוך העליון לתוכו, ונתחבר למטה) - (הרי זה) מום; בזמן שאין בו עצם (גירסת רש"י: ואם אינה עצם אחד: שהתנוכים מובדלים למעלה) - אינו מום. (וטעמא לא איתפרש לי, ומכל מקום ולא דמי לבעלת חמש רגלים: דהאי אוזן בתוך אוזן אינו נראה כל כך.) רבי חנניא בן גמליאל אומר: זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר (מפרש בגמרא) ושאינן בה שלש חוליות - הרי זה מום.

גמרא :

תנו רבנן: 'פיו בלום' (קצר) *ורגליו מכולמות* (קצרות ברוחב; אנקפלי"ד בלע"ז): *מחמת הקנח* (שאינן לו ריוח כל כך בפה, ולא בעצם, ולא בבשר השפתיים) - אינו מום; *מחמת העצם* (שהשפתיים פתוחות יפה, אבל הלחיים אדוקות זו בזו שאינו יכול לפותחן: דכי אכיל או פעי - מרחיב השפתיים, ונראה העצם כנוד) - *הרי זה מום*; (וכן ברגלים: שרגליו קצרות מחמת הריוח: שלמדה אחת העצם והבשר של כפות הרגלים, שלא היו רחבין כל כך - אינו מום; ואם מחמת העצם: שהעצם קצר והבשר מרחיב מלמטה ויוצא לחוץ - הרי זה מום. והמורה גריס 'מחמת הרוח', ופירושה כדפרישנא; אבל לתקן הלשון אין יכולת. ואיכא דגרסי 'מחמת הריוח' כדפרישנא; לישנא אחרינא 'פיו בלום': נפוח, אם מחמת הרוח שנפח מחמת דיצא - אינו מום, דהדר בריא; ואם מחמת העצם: שעבה ביותר - הרי זה מום. ובתוספתא דבכורות (ד"ט ד"ט) מצאנו מחמת הרוח - אינו מום, מחמת עצמו - הרי זה מום); *אזניו כפולות: כחחסות* (תנוך) *אחת* - *הרי זה מום*; *בשתי חסחסות* - *אינו מום*.

ר"ג אומר: זנב הגדי שהוא דומה לשל חזיר:

אמר רב פפא: לא תימא דקטינא (דקה מאד), אלא דכריכא (עגול) אף על גבי דאלימא (שזנב הטלה הוי רחבה יותר על עוביה).

או שאין בה שלש חוליות [- הרי זה מום]:

אמר רב הונא: בגדי - שתיים (שתי חוליות בזנב) הרי זה מום, שלש אינו מום; בטלה - שלש הרי זה מום, ארבע אינו מום.

מיתיבי: 'כגדי' - *אחת הרי זה מום, שתיים אינו מום*; *בטלה* - *שתיים הרי זה מום, שלש אינו מום* - תיובתא דרב הונא!?

ורב הונא - מתניתין אטעיתיה: איהו סבר מדרישא (אין הגדי') בגדי סיפא (זשאין בה שלש חוליות') נמי בגדי, ולא היא: רישא בגדי וסיפא בטלה.

משנה:

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: את שיבלת בעיניו (ורואי"), ושנפגם עצם ידו ורגלו (דניכר המום; ולעיל איירי בנשבר), ושנפרק עצמו של פיו (שהשיניים קבועות בו, ולמעלה מן החוטין: דאי חוטין גופיה - אפילו נפגמו או נגממו נמי), עינו אחת גדולה ואחת קטנה, אזנו אחד גדולה ואחד קטנה, במראה (שלכל נראה שזו גדולה מזו) - אבל לא במדה (שאם אין ניכר אלא במדה אינו מום); רבי יהודה אומר: שתי ביציו אחת גדולה כשתים שבחבירתה - ולא הודו לו חכמים (ארבי יהודה קאי).

גמרא:

למימרא דיבלת הוי מומא? ורמינהו [להלן בכורות פ"ו מ"ה; דף מא,א] 'ואלו שאין שוחטין עליהן, לא במקדש (דנפסל מן המזבח) ולא במדינה (דאינו מום גמור לישחט עליו בחוץ): כעל גרב (חזית) ובעל יבלת'!?

ותסברא (דלא מום הוא)? הא כתיבא 'יבלת' באורייתא (גבי מומין גמורין: ויקרא כב,כב) [עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה']? אלא לא קשיא: הא בגופו (לא מום גמור הוא) הא בעינו. מכדי קרא סתמא (כתיב), מה לי בגופו ומה לי בעינו? אלא (בגופו נמי הוי מום, ו) לא קשיא (לא קשיא קרא, דמשמע דאפילו בגופו הוי מום - אמתניתין, דמשמע דאינו מום גמור אלא בעין אבל בגופו מום הוא ליפסל ולא לישחט): הא (קרא) דאית בה עצם, הא דלית בה עצם: דקרא = דאית בה עצם, מתניתין = דלית בה עצם: בעינו הוי מומא, בגופא לא הוי מומא (ומתניתין הכא דבעין הוי מום, ואיך מתניתא דבגופו לא הוי מום - בדלית בה עצם).

ולית לה עצם בגופא פסולה (בתמיה)? הרי 'תלתול' בעלמא הוא (חתיכות בשר התלויים בו, כגון בני אדם שיש להם אצל אזניהם רצועות קטנות של בשר, וממעי אמן הם), דתניא [דומה לתוספתא נגעים פ"ב מ"ה]: 'רבי אליעזר אומר: בעלי התילולין פסוליין באדם (אם כהן הוא פסול לעבודה דבעינן שוה בזרעו של אהרן) וכשדיין בכהמה'?

אלא אידי ואידי (אמתניתין ואמתניתא קאי, ולא אקרא) בעינו, ולא קשיא: הא בשחור' הא בלבן.

והא 'אין מומין בלבן' (ואפילו במקדש כשר לשחוט)? אלא אידי ואידי בלבן (הא דקתני אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה' - בלבן, והא נמי דקתני אין מומין בלבן - תרוייהו ליבלת במומין שבלבן:), ואמר ריש לקיש: לא קשיא: הא דאית בה שער (מגונה הוא, ועלה קתני מתניתין אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה'), הא (דקתני אין מומין בלבן) דלית בה שער (ומתניתין, דמום גמור הוא - כדאוקימנא בשחור ובדלית נמי עצם, וקרא - בדאית בה עצם: דאי מתניתין דהכא בדאית בה עצם - אמאי נקט 'בעינו?').

עינו אחת גדולה [ואחת קטנה]:

תנא: 'גדולה' = כשל עגל; 'קטנה' = כשל אווז. [בטלה ובגדי, ולא בעגל או חמור.]

אזנו אחת גדולה [אזנו אחד גדולה ואחד קטנה במראה - אבל לא במדה; רבי יהודה אומר: שתי ביציו אחת גדולה כשתים שבחבירתה - ולא הודו לו חכמים]:

ורבנן (דלא הודו לו בביצים) עד כמה (עד כמה תהא חבירתה קטנה, דמכשרי)? תניא: 'אחרים אומרים: אפילו אינה לשניה אלא כפול - כשירה'.

משנה:

זנב העגל שאינה מגעת לערקוב (לפרק שבירך). (ובגמרא מפרש איזה ערקוב.) אמרו חכמים: כל מרבית עגלים כן (כל תרבות מנהג של עגלים כך הוא): כל זמן שיהו מגדלין הן נמתחות (שיש זנבן מגיעות לערקוב, הילכך בציר מהני הוי מומא, וכשהן גדולים - הולכות ונמתחות עד למטה). איזהו 'ערקוב' שאמרו?

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: בערקוב שבאמצע הירך (מפרש בגמרא).

(בכורות מא, א)

גמרא:

תנא: קפץ העליון (קפץ קשר העליון, היינו ארכובתו: מקום חבור השוק והירך), ולא קפץ התחתון (סמוך לפרסות), וכנגדו בגמל ניכר (שהגמל יש לו כנגד הארכובה עצם בולט לחוץ - לשון מורי בשחיטת חולין; לישנא אחרינא שמעתי כנגדו בגמל: כגון שזנב גמל מגעת עד אותו ערקוב).

משנה:

על אלו מומין שוחטין את הבכור, ופסולי המוקדשין נפדין עליהן.

גמרא:

הא תו למה לי? הא תנא ליה רישא: 'על אלו מומין שוחטין את הבכור'?

סיפא איצטריכא: 'פסולי המוקדשין נפדין עליהן'.

הא נמי פשיטא: מישחט שחטין, מיפרק מיבעיא?

אלא אידי דתנא שלשה הוסיף, ואמרו לו 'לא שמענו אלא את אלו' וקתני ואתי דיתידאה (משום דאמרן לעיל 'לא שמענו אלא את אלו': הראשונים שמנה ביבנה, והדר תנא ואתא במומין שאינם סתמא אלא יחידאי קאמרי להו, כגון רבי חנינא בן אנטיגנוס ורבי חנינא בן גמליאל, וסלקא דעתא פליגי דבנן עלייהו), (להכי הדר) וקא סתים לה בכולהו 'על אלו מומין שוחטין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן'.

משנה:

ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה:

חורור והמים שאין קבועין,

וחוטין הפנימיות שנפגמו אבל לא שנעקרו,

ובעל גרב, ובעל יבלת (כדאוקימנא לעיל כו' בדאין בה עצם; דאי איכא עצם - הויא מום גמור ואי אית בה שער ויש בה [אפילו מעט?] בלבן של עין [או לפי התיקון: 'וישנה בלבן של עין'] נמי הוי מום; דאי בגופו - תלתול בעלמא הוא),

ובעל חזזית (מיני שחין),

זקן וחולה ומזוהם (מטריח),

ושנעבדה בו עבירה (שנרבע), ושהמית אדם

- על פי עד אחד (שאינן אלא עד אחד - לא ברביעה ולא בנגיחה) או על פי

הבעלים (גירסת רש"י: על פי עצמו: שאין שם עד, אלא בעלים אמרו; דאי הוו שני עדים בדבר - הוי בסקילה, ואפילו בהנאה מיתסר),

וטומטום ואנדרוגינוס (ספק זכר וספק נקבה הן, ולא קדשי) - לא במקדש ולא במדינה;

רבי ישמעאל אומר: אין לך מום גדול מזה (אאנדרוגינוס קאי: דמקום נקבות הוי כמום, והוי כבכור בעל מום, ונשחט במדינה, ואסור בגיזה ועבודה).

וחכמים אומרים: אינו בכור (דבריה בפני עצמה הוא) אלא נגזז ונעבד.

גמרא:

וגרב לא (הוי מום גמור)? והכתיב 'גרב' באורייתא (גבי עורת או שבור, דכתיב (ויקרא כב,ב) [עורת או שבור או חרוץ או יבלת] או גרב או ילפת [לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'])?

וחזזית לא (מום גמור הוא)? והכתיב 'ילפת' באורייתא, ותניא: 'גרב'

- זה החוס (שחין שקשה כחרס); 'ילפת' - זו חזזית המצרית (שחין שהובא על המצרים), ואמר ריש לקיש: למה נקרא שמה 'ילפת'? - שמלפפת (דבוקה בו, כדמתרגמין (שמות לו,י) ויחבר [את חמש היריעת אחת אל אחת וחמש יריעת חבר אחת אל אחת] = ולפי' (ההולכת עד יום המיתה)?

בשלמא חזזית אחזזית לא קשיא: כאן בחזזית המצרית, כאן בחזזית דעלמא, אלא גרב אגרב קשיא?!

גרב אגרב נמי לא קשיא: הא בלח הא כיבש: לח איתסי, יבש לא מיתסי.

ולח מיתסי? והכתיב (דברים כח, כז) 'יככה ה' בשחין מצרים [ובטחורים (כתיב: ובעפלים)] ובגרב ובחרס אשר לא תוכל להרפא, ומדכתיב 'ובחרס' - הרי גרב לח אמור, וקאמר 'אשר לא תוכל להרפא'!?

אלא תלתא (גרב) הוּו (גבי מומין): דקרא (דדרשינן ביה *זה חרס'*) יבש בין מבפנים בין מבחוץ, דמתניתין - לח מבחוץ ומבפנים, דמצרים (דהיינו האי בקללות, ובגרב ובחרס) - יבש מבפנים ולח מבחוץ (וכיון דיבש מבפנים - לא מיתסי, ואי הוי בבכור - הוי נמי מום גמור), דכתיב (שמות ט"ז) [ויקחו את פיה הכבשן ויעמדו לפני פרעה ויזקקו אתו משה השמימה] ויהי שחין אבעבועות פורח באדם [ובבהמה] (פורח היינו האי שנראה למעלה, דדבר הבולט הוי 'פורח', וכתיב אבעבועות דהיינו לשון נובע, דמשמע מבחוץ היה לח) .

והזקן והחולה והמזוהם:

מנהני מילי (דאין שוחטין אותו במקדש)?

דתנו רבנן: (קרא כתיב ב'ויקרא א, י) [ואם] *מן הצאן* [קרבנו] *מן הכשבים או מן העזים* [לעלה זכר תמים יקריבנו] - *פרט לזקן ולחולה ולמזוהם* (דדרשינן: מן הצאן - ולא כל הצאן, וכן כולו) , וצריכי: דאי כתב רחמנא למעוטי זקן: דלא הדר בריא, אבל חולה דהדר בריא - אימא לא; ואי כתב למעוטי חולה: דלאו אורחיה, אבל זקן, דהיינו אורחיה - אימא לא; ואי כתב רחמנא תרי, למעוטי הני דכחשי, אבל מזוהם - דלא כחיש - אימא לא; ואי נמי למעוטי מזוהם - משום דמאיס, אבל הני דלא מאיס אימא לא - צריכי.

ושנעבדה בו עבירה [ושהמית אדם - על פי עד אחד או על פי הבעלים]: מנא הני מילי?

דתנו רבנן [תמצית מהספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשתא ב משניות ז"א]: (ויקרא א, ב) דבר אל בני ישראל ואמרת להם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם) *'מן הבהמה'* - *להוציא דובע ונרבע*; *'מן הבקר'* - *להוציא את הנעבד* (שעשאוהו עבודת כוכבים); *'מן הצאן'* - *להוציא את המוקצה* (שהוקצה והופרש לצורך עבודת כוכבים); *'ומן הצאן'* - *להוציא את הנוגח* (את האדם ומת) . (ופרכינן:) הני (ארובע ונרבע ואנוגח קאי) - בני קטלא נינהו? (ומשינן:) על פי עד אחד או על פי הבעלים (כגון שאין שם אלא עד אחד בדבר, או הבעלים עצמן הודו מעצמן: דשוב אין נסקלין הבהמות, דמודה בקנס פטור) .

[וטומטום ואנדרוגינוס - לא במקדש ולא במדינה; רבי ישמעאל אומר: אין לך מום גדול מזה; וחכמים אומרים: אינו בכור אלא נגזז ונעבד.] בשלמא טומטום במקדש לא - דילמא נקבה היא (ומקריבה לשם בכור, ואינו מקדישה, והיא אינה קדושה בבכורה, וקמיתי חולין בעזרה); במדינה לא - דילמא זכר הוא ולית בה מומא, אלא אנדרוגינוס? בשלמא במקדש לא - דלמא נקבה היא, אלא במדינה נמי: נהי דזכר הוא, תעשה נקבות 'חריץ' וישחוט עלה (דהא כתיב חרוץ באורייתא, דכתיב (ויקרא כב, כב) עורת או שבור או חרוץ)? אמר אביי: אמר קרא: (ויקרא כב, כב) [עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה'] 'או חרוץ' 'או שבור': חרוץ דומיא דשבור: מה שבור במקום עצם - אף חרוץ במקום עצם.

רבא אמר: בלא שבור נמי לא מצית אמרת 'חרוץ' במקום בשר הוי מומא; דאי סלקא דעתך הוי מומא - כיון דאמר *'גרב זהו חרס'*, מיחרץ חריץ (ודאי מיחרץ חריץ נגע הוא), דכתיב (בנגעים): (ויקרא יג, כה) [וראה אתה הכהן והנה נהפך שער לבן בבהרת ומראה עמק מן העור צרעת הוא במכה פרחא וטמא אתה הכהן נגע צרעת הוא] ומראהו עמוק מן העור (עמוק דהיינו שפל) - כמראה חמה העמוקה מן הצל [דומה לספרא תזריע פרשתא א פרק א משנה ד], (הילכך) וליכתב רחמנא 'חרוץ' (דמשמע במקום בשר נמי הויא מום, אף על גב דלא מאיס כגרב, וכל שכן גרב) ולא בעי 'גרב', ואמינא: חרוץ, דלא מאיס, הוי מומא; גרב דמאיס לא כל שכן! כתב רחמנא 'גרב' למימר דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא.

>רבי ישמעאל אומר: אין לך מום גדול מזה:

כאביי לא אמר: חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן;

כרבא נמי לא אמר: דילמא היכא דלא מינכרא (דילמא נמי דייקין דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא היכא דלא מינכר חריץ כל כך, כנקבות של בהמה), אבל היכא דמינכר - *'מום רע'* קרינא ביה. [דברים טו, כא]: *וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך*

(בכורות מא, ב)

בעי רבא: מאי טעמא דרבי ישמעאל?: מיפשט פשיטא ליה
אנדרוגינוס בכור הוא ומומו עמו? או דילמא ספוקי מספקא ליה
(אם זכר הוא אם נקבה הוא), ו (והאי דקאמר 'מומו עמו') - 'אם תימצא לומר' קאמר:
אם תימצא לומר (ספק) בכור הוא, הרי מומו עמו!
למאי נפקא מינה?

למילקא עליה משום גיזה ועבודה (אי אמרת בכור הוא - לקי, דבכור בעל מום נמי אסור
בגיזה ועבודה, ואם ספק הוא - מספיקא לא מלקינן ליה); אי נמי למיתבה לכהן (אם בכור
הוא נותנו לכהן ואוכלו במום זה, ואם ספק הוא - אוכלו ישראל במום זה, כדין ספק בכור הנאכל במומו
לבעלים, דהמוציא מחבירו עליו הראיה).

תא שמע: 'רבי אילעאי אומר משום רבי ישמעאל: אנדרוגינוס בכור
- הוא ומומו עמו' - שמע מינה מיפשט פשיטא ליה.
ודילמא 'אם תימצא לומר' קאמר (כלומר: אם בכור הוא הרי מומו עמו)?

תא שמע (בתורת כהנים [ויקרא דבורא דנדה פרשתא ג משנה ז, כאן בצורה מורחבת]): (ויקרא א, ג) [אם עלה קרבנו
מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אותו לרצונו לפני ה': 'זכר' (ומשמע): ולא
נקבה; כשהוא אומר למטה 'זכר' (בעולת צאן [ויקרא א, י] ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן
העזים לעלה זכר תמים יקריבנו) - שאין תלמוד לומר (דלא צריך לגופיה למעוטי נקבה, דהא
אימעטא לה), מה תלמוד לומר? להוציא טומטום ואנדרוגינוס (הוא
דאתא) - מני (האי דאימעט טומטום ואנדרוגינוס מזכר בתרא): אי לימא תנא קמא
(דמתניתין) - (הא טומטום ואנדרוגינוס) ספיקא הוא - ואתי קרא למעוטי ספיקא
(בתמיה: הא ליכא ספק קמי שמיא?! אלא ודאי משום דבריה בפני עצמו הוא דקמעט ליה, ודלא כתנא
קמא) * אלא רבנן בתראי (דמתניתין דפשיטא להו דבריה הוא, דקאמרי אינו בכור אלא גזוז
ונעבד) - מחד קרא נפקי (תיפוק ליה טומטום ואנדרוגינוס ונקבה מחד זכר), דהא גבי
בכור - חד 'זכר' הוא דכתיב [דברים טו, יט]: כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש לה'
אלקיך לא תעבד בבקר שורך ולא תגזז בכור צאנך], קא מעטי כולהו (טומטום ואנדרוגינוס)
מינייהו, אלא פשיטא רבי ישמעאל (כדריב ישמעאל מוקמינן לה, וכדבעינן לפרושי:
דהא כהנך רבנן לא מצינן לאוקמא); ואי אמרת בשלמא רבי ישמעאל מיפשט פשיטא
ליה (דזכר הוא) - היינו דאיצטריך קרא למעוטי (דאף על גב דזכר הוא - לא קדוש
שום קדושה אם אקדשה לשום עולה, ואפילו בגיזה ועבודה שרי, ומזכר קמא לא נפקא לן אלא למעוטי
מקדושה, דהא גבי בכור כתיב חד זכר ולא ממעט ליה רבי ישמעאל מגיזה, דלא שרי אלא משום מום
לישחט), אלא אי אמרת מספקא ליה (אם זכר אם נקבה), * אצטריך קרא
למעוטי ספיקא (תו לא מיתוקמא הך אליביה דרבי ישמעאל, דקרא למעוטי ספק לא אתי, וכמאן
מוקמת ליה)?

לעולם רבנן בתראי, (ודקאמרת 'תיפוק לי מחד קרא', דהא גבי בכור מחד קרא נפקא להו - לא
היא): וגבי בכור - תרתי קראי כתיב: הזכר (הזכר תקדיש) ו - הזכרים [שמות
יג, ו] והעבדת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'.

תוספות ד"ה ואתי קרא למעוטי ספיקא. כי האי גוונא פריך בפרק בתרא דיומא (דף עד). גבי כוי,
ובכריתות בפרק 'דס שחיטה' (דף כא), ובפרק קמא דחולין (דף כב): גבי תחלת הצהוב שבזה ושבוה, ולא
דמי לשאר דוכתי דממעטין ספק מקרא לקמן בפרק בתרא (דף נח): 'עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי
ספק'; וכן בהרת בסוף נזיר (דף סה): ספק בהרת קדמה ספק שער לבן קדם, דממעט ליה מלטהו או לטמא
הואיל ופתח הכתוב בטהרה תחלה פעמים שהיה כך; וטומטום נמי הוה שייך שפיר למעוטי: שיש מהם זכר
יש מהם נקבה, ופטור הכתוב כל זמן שהוא ספק; אבל כיו ותחלת הצהוב ואנדרוגינוס - כולן שוים, דקמי
שמיא גליא כיו אם חיה אם בהמה, ואם תחלת צהוב חשוב גדול או קטן, ואם אנדרוגינוס זכר או נקבה.
וא"ת הא רב - דסבירא ליה דאנדרוגינוס ספיקא הוא, כדמפרש בסוף 'המפלת' (נדה דף כח), דמטמא
בלובן ובאודם, קאמר בסוף 'הערל' (יבמות דף פג). 'הלכה כרבי יוסי', דלא הכריעו בו אם זכר או נקבה
ו'בריה בפני עצמו' דקאמר רבי יוסי בבביתא - לאו דוקא, ואפילו הכי ממעט ליה רב לענין ביאת מקדש,
מדכתיב מזכר ועד נקבה: זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס - והיכי אתי קרא למעוטי
ספיקא?

ויש לומר דהכא פריך שפיר, דממעט ליה אנדרוגינוס מהזכר יתירא דכתיב גבי עולה, ואם בא למעוטי
אפילו הוא זכר משום דמשונה משאר זכרים, אם כן דממעטין ליה מהזכר - שמע מינה זכר הוא ולא
נקבה, אלמא לא אתיא כתנא קמא דאמר ספיקא הוא? אבל בההיא דרב - תרי מיעוטי כתיבי:
דהוה מצי למיכתב 'מזכר ועד אדם' או 'מנקבה עד אדם', ואתא חד מינייהו לטומטום וחד לאנדרוגינוס,
ואם אנדרוגינוס הוא זכר - אתיא 'מזכר' למעוטי, ואם הוא נקבה - אתי 'עד נקבה' למעוטי, מטעם שהוא
משונה! ולפי טעם זה אית ליה שפיר לרב הא דאמר רב חסדא בסמוך מלוקת באנדרוגינוס אבל בטומטום
ספיקא הוה, וקדוש הוא מספיקא; פירוש: דלית לן לאוקומי מיעוטא לטומטום שהוא ודאי או זה או זה,
אלא שהוא מכוסה, והא דאוקי רב מיעוטא לטומטום - משום דאיכא יתורא;
ועוד יש לפרש דצריכי הך תרי מיעוטי דרב: דכיון שהוצרך לכתוב 'זכר' כדי למעט אנדרוגינוס אם הוא
זכר, לפי שהוא זכר משונה, 'ועד נקבה' למעוטי אם הוא נקבה - על כרחך צריך לכתוב שניהם כדי שלא
תאמר זכר דוקא ולא נקבה, או נקבה דוקא ולא זכר, ולא נפרש דהוה מצי למכתב 'עד אדם', ומכל מקום
סבר רב דמוקמינן נמי מיעוטא לטומטום, ולא כרב חסדא, דלקמן נמי אשכחן רבי יוחנן דלית ליה דרב
חסדא, ומצינו למימר נמי משום טומטום לחודיה צריכי תרוייהו למעוטי ספיקא ידיה מדין זכר אם אח"כ

נמצא זכר, ומדין נקבה אם אח"כ נמצא נקבה, וה"ה אנדרוגינוס: לפי שהוא משונה משאר זכר או משאר נקבה, ושקולים הן, ולית ליה לרב דההיא דרב חסדא; וכן אביי בפרק קמא דחגיגה (דף ד.) ממעט טומטום משום דאיכא יתורא; ויש לתמוה דקפריך לקמן 'אלא מעתה בערכין יערך' ומייתי ראייה מברייתא דממעט ליה מערך איש ואשה מהזכר אם נקבה, ומשני: 'סמי מכאן טומטום' - מאי קושיא? התם איכא יתור, דמשום אנדרוגינוס לא צריך אלא חד? ויש לומר דהתם נמי צריכי תרוייהו לאנדרוגינוס: דאי כתיב הזכר - למעוטי, הוה אמינא: לא גרע מנקבה, ויהיה בערך נקבה! ואי תימא והא דפריך מאם זכר אם נקבה להוציא טומטום ואנדרוגינוס - מאי קושיא: דילמא הא גבי שלמים איכא תרי מיעוטי: אם זכר אם נקבה: דאם הוא מיעוט, כדקאמר בפרק 'המפלות' (נדה דף כח.)!

ואומר ר"י דגרס זכר או נקבה דכתיב בקרא בשלמי צאן, דהכי דריש ליה בתורת כהנים, אבל אם זכר אם נקבה דכתיב בשלמי בקר - דריש ליה התם בתורת כהנים; ולעיל בפ"ב (דף טו.), ובתמורה בפרק 'אלו קדשים' (דף יז:) 'לרבות ולד בעלי מומין, והשתא פריך שפיר לרב חסדא: דבהאי קרא לא כתיב אלא חד מיעוטא, והוי או למעט, כמו 'או כשב - פרט לכלאים; או עז - פרט לנדמה'!

וחכמים אומרים: אינו בכור [אלא נגזז ונעבד]:
אמר רב חסדא: מחלוקת (דקאמרי רבנן בתראי 'בריה הוא') באנדרוגינוס, אבל בטומטום דברי הכל ספיקא הוא, וקדוש מספיקא (ואסור בגיזה, ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה).
אמר ליה רבא: אלא מעתה (דספק הוא) בערכין יערך (באדם טומטום, או בערך איש או בערך אשה),

(בכורות מב, א)
אלמה תניא [ספרא בחוקותי פרשתא ג משנה ט]: 'הזכר' (והיה ערך הזכר [ויקרא כז, פסוקים ג,ה,ו]) - (ומריבויא דה"א נפקא לן) ולא טומטום ואנדרוגינוס?
סמי מיכן 'טומטום' (מקרא לא ממעט אלא אנדרוגינוס, ומשום בריה, אבל טומטום נערך, ולחומרא נערך, כזכר).
תא שמע: 'יכול לא יהא בערך איש אבל יהא בערך אשה' (ערך איש ואשה אין שוין, כדמפרש בפר'ת 'בהר סיני')? - תלמוד לומר: ~~הזכר אם נקבה ואם נקבה היא~~ [ויקרא כז,] ואם נקבה הוא והיה ערך שלשים שקל - על פי ג'ירסת הספרא שם] - ולא טומטום ואנדרוגינוס' (מריבויא דאם נפקא לן 'ולא טומטום' משום ספיקא לא ממעט ליה קרא, דספיקא קמי שמיא ליכא, אלא ודאי משום בריה ממעט ליה) !
סמי מיכן 'טומטום'.
תא שמע [ספרא בחוקותי פרשתא ג משנה ט]: (בשלמים כתיב) (ויקרא א,ג) [ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב] אם זכר אם נקבה [תמים יקריבנו לפני ה'] - זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס' (ומשום ספק לא ממעט קרא, ועוד: בין זכר בין נקבה כשר לשלמים! אלא ודאי בריה הוא) ! !
סמי מיכן 'טומטום'.
תא שמע [ויקרא דבורא דנחבה פרשתא ג משנה ז]: 'הזכר' [ויקרא א,ג]: אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו לפני ה' - ולא נקבה (דהיינו הך דגבי עולה דפרישית לעיל) ! כשהוא אומר למטה 'זכר' - שאין תלמוד לומר, מה תלמוד לומר? - להוציא טומטום ואנדרוגינוס' (ומדמעטיה קרא - בריה הוא, דמשום ספק לא ממעט קרא) ?
סמי מיכן 'טומטום'.

תא שמע: 'הנעבד והמוקצה והאתנן והמחיר וטומטום ואנדרוגינוס' (כולה בקרבנות דעופות קמיירי; 'הרובע' לא גרסינן, דלא שייך בעופות) - כולן מטמאין בגדים אביית הבליעה (כשאר נבלת עוף טהור, דמליקתו אינה מליקה, והוי נבילה; ואי לאו בריה הוא - אמאי אינה מליקה? מה נפשך: אם זכר הוא כשר ואם נקבה הרי כשר, דהא בעופות לא חלק הכתוב!); רבי אליעזר אומר: טומטום ואנדרוגינוס אין מטמאין בגדים אביית הבליעה, שהיה רבי אליעזר אומר: כל מקום שנאמר 'זכר' ו'נקבה' - אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם; ועוף, הואיל ולא נאמר בו 'זכר' ו'נקבה' - אין אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם' (ועוד: מדרבי אליעזר איכא לאותוביה, דקאמר 'כל מקום שאתה מוצא זכר ונקבה - אתה מוציא טומטום, ספיקא מי ממעט ליה קרא? אלא ודאי בריה הוא, והיכא דמעטיה - מעטיה, אבל בעופות, דלא מעטיה - לא מעטיה) ! ?
סמי מיכן 'טומטום'.

תא שמע: 'רבי אלעזר אומר: הטריפה והכלאים ויוצא דופן טומטום ואנדרוגינוס - לא קדושים ולא מקדישין', ואמר שמואל: לא קדושים בתמורה (כלומר: אפילו תמורה, שחלה על בעל מום קבוע - אינה חלה עליהן, וטעמא

מפרש במסכת תמורה בפרק י"ש בקרבנות' (דף י"ז). ולא מקדישין לעשות תמורה (גירסת רש"י: ולא מקדשין בעושי תמורה: שאם הם קדושין - אין עושין תמורה, והיכי דמי שהן עצמן קדושין? כגון שהיו ולדות קדשים, דקדשי אגב אמן; ואי טומטום ספק הוא - אמאי לא קדוש ממה נפשך) ! ?
סמי מיכן 'טומטום'.
תא שמע: 'רבי אלעזר אומר: חמשה לא קדושים ולא מקדישין, ואלו הן: הטריפה והכלאים ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס' וכי תימא 'הכי נמי סמי מיכן טומטום' - הוה להו ארבעה!
אפיק טומטום ועייל יתום. (יתום דמי להנך שפטולין משנולדו, והיכי דמי יתום? - כדמפרש בשחיטת חולין בפרק שני (דף לח): 'שמתה אמו בשעת לידה: זה פריש למיתה וזה פריש לחיים').

לימא כתנאי (הא דרב חסדא, דאיכא דסבירא ליה ספק הוי): **'רבי אילעאי אומר משום רבי ישמעאל: אנדרוגינוס בכור הוא, ומומו עמו; וחכמים אומרים: אין קדושה חלה עליו** (דבריה הוא, אבל בטומטום לא פליגי דספק הוא); **רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: הרי הוא אומר 'הזכר', וכל מקום שנאמר 'זכר' אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס** (דטומטום נמי בריה הוא); **וכי תימא 'סמי מיכן טומטום' - רבי שמעון בן יהודה היינו רבנן?! אלא לאו טומטום איכא בינייהו: דתנא קמא סבר אין קדושה חלה עליו - אנדרוגינוס, אבל טומטום ספיקא הוא, וקדוש מספיקא, ואתא רבי שמעון**

(בכורות מב, ב)
בן יהודה למימר: טומטום - בריה הוא, ולא קדוש!?
לא! (י) דכולי עלמא טומטום בבריה לא מספקא (דתיקום לרב חסדא כתנאי, דתימא 'ההוא תנא דסבירא ליה בריה הוא - סבירא ליה כרבנן בתראי'); **זכר ונקבה הוא דמספקא; מטיל מים במקום זכרות - דכולי עלמא לא פליגי דזכר הוא, כי פליגי במטיל מים במקום נקבות** (וקדוש; אלא הני תנאי דברייתא - בהכי פליגי): **מר (תנא קמא) סבר: חיישינן שמא נהפכה זכרותו לנקבותו** (נכפל גידו מבפנים, ומוציא מים במקום שרגיל נקבות להיות בנקבה), **ומר (ורבי שמעון בן יהודה): סבר: לא חיישינן** (לא אמרינן הכי, אלא ודאי נקבה הוא); **(והא דאמר רב חסדא: 'טומטום דברי הכל ספק הוא' - הא אתא לאשמועינן דלא תימא לרבנן בתראי טומטום נמי בריה הוא ולא תהא קדושת בכור חלה על שום טומטום, ומיהו סבירא ליה לרב חסדא: איכא תנא דאפילו ספק לית ליה, דאי מטיל מים במקום זכרות - זכר, ואם במקום נקבות - נקבה, ודכולי עלמא אית להו דרב חסדא דקדושה חלה על טומטום).**

כי הא (כלומר: רבי שמעון בן יהודה כי הך הוראה סבירא ליה): דהורה רבי אלעזר (גירסת רש"י: רבי אילעאי) **בבהמה מטיל מים במקום נקבות: חולין** (לגבי בכור קאמר, דלא קדיש, דוודאי נקבה הוא; והא רבי אלעאי - אמורא הוא, ולא היינו האי דברייתא דאיירי לעיל משום רבי ישמעאל).

תהי בה (בהך הוראה דרבי אלעאי) רבי יוחנן: מאן דלא חש לתנא קמא ולרבי ישמעאל (דמתניתין, דאמרי: 'טומטום אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה' - משום דספיקא הוא: דרבי ישמעאל לא פליגי אלא באנדרוגינוס דנעשה נקבות שלו חריץ) ?
ולימא רבי יוחנן נמי 'מאן דלא חש לרבנן בתראי', דאמר רב חסדא: מחלוקת באנדרוגינוס, אבל בטומטום דברי הכל ספיקא!?
רבי יוחנן לא סבירא ליה דרב חסדא (אלא רבנן בתראי אטומטום נמי אמרי דבריה הוא).

אי לא סבירא ליה (אמאי קא מתמה? הא רבי אילעאי הוא דאמר כרבנן בתראי) - לימא 'הוא דאמר כרבנן בתראי'?
הכי נמי קאמר.

מאן שביק תרי (תנא קמא ורבי ישמעאל) ועביד כחד (רבנן בתראי) ?
ורבי אילעאי - כמאן סברא?
כי הא: דאמר ריש לקיש: לא אמרו 'טומטום ספק' אלא באדם,
הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד (וליא למיבדקינהו בהטלת מים), **אבל בהמה (אין בה שום ספק לדברי הכל): מטיל מים במקום זכרות = זכר, מטיל מים במקום נקבות = נקבה.** (והא דקאמר תנא קמא דמתניתין 'אינו נשחט' - במטיל מים במקום זכרות קאמר, דודאי קדוש, הילכך אינו נשחט במדינה, ובמקדש נמי לא חזי להקרבה: דנראה כבעל מום לפי שאין לו זכרות, דהא ממעטינן ליה מהקרבה בכמה דוכתי 'הזכר ולא טומטום'; ורבי ישמעאל - אנדרוגינוס קאי, ורבנן בתראי - אנדרוגינוס קיימי, אבל טומטום - כולי עלמא מודו דמטיל מים במקום זכרות = זכר, במקום נקבות = נקבה, ורבי אילעאי - אליבא דכולהו הורה.)
מתקיף לה רב אושעיא: וליחוש שמא נהפכה זכרותו לנקבותו?

אמר ליה: כמאן? - כרבי מאיר, דחייש למיעוטא (בתמיה, כלומר: מי חיישנן ליחידא)?

אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין, דאמרי תרוייהו: אפילו תימא רבנן (נמי פרכין הכי): הואיל ואישתני אישתני (דהואיל ואישתני לענין טומטום - אישתני דנהפכה זכרותו לנקבותו).

(ומשני): אית דאמר אישתני ואית דאמר לא אישתני (כלומר: איכא למאן דאמר אמרינן הואיל ואישתני אישתני בבהמה, דהיינו תנא קמא, דפליג לעיל עליה דרבי שמעון בן יהודה דלא חייש שמא נהפכה, ורבי אילאעי - כרבי שמעון סבירא ליה).

לימא אישתני ולא אישתני - תנאי (לימא אי אמרינן 'הואיל ואישתני' או לא אמרינן תנאי היא), דתניא: 'טומטום שקידש - קדושו קדושין (לחומרא, וצריכה גט: שמא זכר הוא); נתקדש - קדושו קדושין (וזה שקדשו - אסור בקרובותיו של טומטום, כגון באמו ובאחותו: דשמא נקבה הוא); וחולץ (לחומרא: שאם אין שם אחר אלא הוא - בעיא יבמתו חליצה, אבל יש שם אחר - לא חליץ טומטום, דהא האי תנא בנקבה נמי מספקא ליה) וחולצין

לאשתו (חומרא היא: שמא זכר הוא) ומיבמים לאשתו (ממה נפשך: אי זכר הוא - שפיר מייבם אחיו, ואם נקבה הוא - אשה בעלמא הוא דנסב האי אחיו של טומטום, אבל טומטום לא מייבם: דאינו בן לידה, ולא קרינא ביה להקים לאחיו שם (זברים כה, טז)).

ותניא אידך 'אשת טומטום חולצת ולא מתייבמת'; סברוה דכולי עלמא כרבי עקיבא, דאמר (ביבמות פרק 'הערל' [יבמות פ"ח מ"ד דף ע"ט:]): 'סריס חמה לא חולץ ולא מייבם' (ואשתו לא חולצת ולא

מתייבמת: שלא היתה לו שעת הכושר): 'מאי לאו בהא קמיפלגי: דמאן דאמר 'חולץ וחולצין לאשתו ומיבמים את אשתו (ממה נפשך)' (סבר: אי זכר הוא -

שפיר מייבם, ד) לא אמרינן 'הואיל ואישתני אישתני' (למיהוי טומטום אישתני נמי לספוקי בסריס חמה: שאפילו יקרע וימצא זכר - יהא סריס, ואשת סריס אין מתייבמת); ומאן דאמר

'חולצת ולא מתייבמת' אמרינן 'הואיל ואישתני אישתני' (למיהוי טומטום אישתני נמי לספוקי למיהוי סריס חמה אפילו ימצא זכר, הילכך: אין מתייבמת אשתו, דנמצאו פוגעים בערוה: דכיון דזכר הוא - קדושו קדושין, וכיון דסריס חמה הוא - אין אשתו זקוקה ליבם: הויא כאשת אח שיש

לה בנים, והמייבמה - פוגע באיסור אשת אח) ? (ומיהו חליצה בעיא: דלא פשיטא לן שהווא סריס: דשמא לאו סריס הוא, הילכך בעיא חליצה).

לא! דכולי עלמא אמרינן הואיל ואישתני אישתני (דכולי עלמא אמרי שמא אישתני, ומספקין ליה בסריס חמה): הא (דאמרינן מתייבמת) - רבי אליעזר (היא, דאמר בפרק 'הערל' [יבמות פ"ח מ"ד דף ע"ט:]): 'אשת סריס חמה מתייבמת שכן במינן מתרפאין באלכסנדראי של מצרים'

הילכך ממה נפשך שרי לייבומה), והא (ומאן דאמר לא מתייבמת) רבי עקיבא.

ומאן תנא אליבא דרבי עקיבא (ומאן האי תנא דאית ליה כרבי עקיבא ואמר 'חולצת ולא מתייבמת')? אילימא רבי יהודה - הא ודאי סריס משוי ליה (לטומטום,

ואפילו חליצה לא תיבעי, דהא רבי עקיבא - באשת סריס חמה לא בעי חליצה), דתנן [יבמות פ"ח מ"ו]: 'רבי יהודה אומר: טומטום שנקרע ונמצא זכר - הרי זה לא

יחלוץ, מפני שהוא כסריס'!?

אלא רבי יוסי כרבי יהודה היא (ד'שמא' קאמר, הילכך חליצה בעיא, דשמא זכר הוא ושמא אינו סריס; ולא מתייבמת, דשמא זכר הוא, וסריס הוא, ואינה זקוקה ליבם ונמצא פוגע באשת אח שיש

לה בנים), דתניא: 'רבי יוסי כרבי יהודה אומר: טומטום לא חולץ שמא יקרע וימצא סריס חמה' (ובמקום אחין קאמר דלא יחלוץ שמא סריס חמה הוא, אבל אין שם אחר - יחלוץ, ולא מיפטרע יבמתו בולא כלום, דשמא לאו סריס הוא! הילכך אשתו נמי בעיא חליצה, שמא לאו סריס הוא, ולא מתייבמת - דשמא סריס הוא).

אטו כל דמיקרע - זכר משתכח, נקבה לא משתכח? (דלא מספקא ליה אלא בסריס חמה ובנקבה לא מספקא ליה!)

'שמא' קאמר: שמא יקרע וימצא נקבה, אי נמי זכר נמי: שמא ימצא סריס חמה.

מאי בינייהו (בין רבי יהודה לרבי יוסי בטומטום שמת אחיו? הא תרוייהו 'לא יחלוץ' קאמרי)?

אמר רבא:

(בכורות מג, א) לפסול במקום אחים ולחלוץ שלא במקום אחים איכא בינייהו.

(לפסול במקום אחין אם יש עמו אחים הגונים, והלך הוא וחלוץ לה: לרבי יהודה לאו כלום עבד, ולא פסלה מן האחין: רצה אחד מן האחין לייבם - מייבם, ולרבי יוסי - דמחזיק ליה בספק - פסלה מן האחין: דשמא חליצתו

חליצה ואין אחד מן האחין יכול לייבמה: דכיון דלא בנה - שוב לא יבנה' [יבמות יב, לב, א] אלא חוזרין וחולצין לה.

ולחלוץ שלא במקום אחין? אם אין אחין אלא טומטום: לרבי יהודה מיפטרע בולא כלום, דהא ודאי סריס הוא, וכליתייה דמי; ולרבי יוסי בעיא חליצה: שמא לאו סריס הוא; והאי דקאמר 'לא יחלוץ' - במקום אחין קאמר.)

הדרן עלך על אלו מומין